

Podrobně a přesvědčivě prokázal Urban spisovatelčin vztah k literatuře ruské, zvláště ke Gogolovi a Puškinovi. Přitom odmítl pokusy některých badatelů, kteří na základě Jobových typologických nebo jiných shod dělají závěry o vlivech a působeníh.

Poslední, třetí kapitola své práce věnoval Urban překladům Němcové ze slovanských jazyků a rozebral její překladatelskou metodu. Autorovi se podařilo vymezit okruh autorčiných překladů a určit prameny, z nichž čerpala. Překlady pak rozebral podle jejich charakteru a poukázal na překladatelčin přístup k textům, na její svědomitost i přesnost při překládání črt a na příčiny tendence k volnému překladu. Upozornil na to, že velká část přeložených pohádek ze slovenštiny, slovinštiny a srbštiny je badateli omylem pokládána za její původní práce. Urbanův rozbor jasně ukázal, že jde o překlady. Němcová při překládání usilovala o věrné vystižení celkové atmosféry pohádek a o zachování jejich specifiky. Urban korigoval i předpoklad editorů autorčiných spisů, že spisovatelka vtiskla také překladům pohádek pečeť své umělecké osobnosti. Urban rozbořem naopak ukázal, že překladatelčiny úpravy nikdy podstatně nezasahovaly do stylového typu struktury originálu a že relativně největších úprav se dočkaly jen slovenské pohádky. Němcové šlo především o to, aby pohádky byly čtivé, zároveň však aby v nich zůstaly zachovány místní národopisné zvláštnosti.

Urban si ve své knize položil řadu otázek a krok za krokem, analýzou všech dostupných existujících pramenů dospěl k mnoha závěrům nebo k pravděpodobným hypotézám. Prokázal tak nejen obdivuhodnou znalost díla Boženy Němcové, ale i znalost širší slovanské problematiky. Opravil mnohé dosavadní názory (např. o styčích Němcové s různými představiteli slovanských národů) a vnesl jasno do řady otázek o původnosti některých autorčiných prací, které i nejnovější akademické vydání spisů Boženy Němcové řadí nesprávně. A to je pro poznání života a díla autorky nesmrtelné Babičky mnoho.

Ivan Dorovský

Jaromír I. o u ž i l, *Ignác Jan Hanuš* (Praha, Melantrich 1971. Stran 295, 32 obrazových příloh)

Jméno Ignáce Jana Hanuše (1812—1869) je v českých kulturních dějinách známější z kontextu literárněhistorického nežli filosofického, ačkoli filosofie byla Hanušovým vědním oborem. Velikost tvůrčí osobnosti Boženy Němcové způsobuje, že postavy z jejího nejbližšího okolí jsou podnes nazírány především pod zorným úhlem svého vztahu k této básnířce. Tak je tomu i s Hanušem, který patřil k nejužšímu přátelskému okruhu Boženy Němcové a spolu s Janem Helceletem a Františkem Matoušem Klácelem souperil o rozhodující vliv na její intelektuální vývoj a citový život. Daleko méně než tyto stránky Hanušova života je známo jeho odborné dílo a jeho pedagogická a veřejná činnost, kterou přispíval v době předbřeznové i pobřeznové k zápasu liberálních sil u nás proti politickému a duchovnímu absolutismu. Stal se ostatně, jak známo, jednou z jeho obětí — jako hegelovec byl už na počátku padesátých let zbaven profesorského úřadu na pražské universitě.

Hanušovým dilem se po léta obíral filosof a literární badatel Jaromír Loužil, který zevrubně prostudoval nejen Hanušovy spisy, ale i jeho rukopisnou pozůstalost, a zamýšlel se v řadě statí nad významem Hanušova veřejného působení i nad jeho filosofickým odkazem. Svoje bádání shrnul nyní Loužil ve studii, která je úvodem k výboru z Hanušova díla, přezněného rovněž Loužilem a vydaného jako 30. svazek melantričské edice Odkazy pokrokových osobností naší minulosti.

Loužil pojímá Hanušovo dílo i jeho život jako celek; sleduje, jak zrání lidské osobnosti podmiňovalo Hanušův vývoj filosofický a ideově společenský. V prvních kapitolách se zabývá nejprve Hanušovými vysokoškolskými studii a jeho pobytem ve Lvově. Všimá si toho, jak se Hanušovo filosofické myšlení vyvíjelo a formovalo působením Christiana Wolffa a Immanuela Kanta, jejichž znalost Hanušovi zprostředkoval Josef Jungmann. Bezprostředním vlivem působily na Hanuše universitní přednášky herbartovce Franze Exnera. Loužil pak sleduje, jak došlo k Hanušovu setkání s filosofií Hegelovou, která nabyla rozhodujícího významu v dalším myšlenkovém vývoji Ignáce Jana Hanuše. Současně věnuje Loužil pozornost tomu, jak Hanuš navazoval styky s představiteli moravské inteligence, zvláště s Tomášem Bratrankem a Františkem Matoušem Klácelem, s nimiž ho spojovalo jeho hegelianství, ale od nichž se naopak lišil svými politickými a národními postoji. Nejdůležitější lidský vztah, který ovlivnil i vnitřní vývoj Hanušův, bylo jeho přátelství s Janem Helceletem. Autor studie rozebírá vztahy těchto dvou mužů na pozadí Klácelova Českomoravského bratr-

stva, jehož ústřední postavou byla Božena Němcová, a tlumočí jejich názory na Kláčelovu koncepci utopického socialismu a abstraktního humanismu. Podstatnou část Loužilových výkladů zaujímá interpretace Hanušova filosofického systému a názorového vývoje, a to od jeho genetické (také dialektické nebo spekulativní) metody až k empirickému eklekticismu „jako specifické filosofické metodě zkoumání dějin“ (str. 50). Hanuš tím překračoval hranice filosofie, a tak vlastně — podle Loužilových výkladů — ztrácel kvalifikaci filosofa; pokusil se „sesadit samu filosofii z postavení vědy“ — a proto vlastně už dříve, nežli ho rakouská vláda sesadila z katedry filosofie na universitě, sestoupil z ní Hanuš sám. Je to pozoruhodný výklad Hanušovy filosofické dráhy a jeho životního ztroskotání; výklad, který hledá vlastní příčiny tohoto vývoje a těchto událostí nikoli ve vnějších okolnostech bachovského období (nebo aspoň ne jediné v nich), ale ve vnitřních dispozicích (a indispozicích) jedince. V jistém smyslu analogický byl ostatně případ Fr. M. Kláčela.

Loužilova studie přináší nejen ucelený pohled na Hanušův život a na jeho filosofické dílo, ale pokouší se s úspěchem o nové pojetí této osobnosti a jejího tvůrčího odkazu. Určuje místo i význam Hanušovy filosofie v našem předbřeznovém myšlení a nachází konkrétní spojení Hanušových filosofických názorů s celkovým úsilím nejprogressivnější vrstvy naší mladé inteligence čtyřicátých a padesátých let o vymanění z myšlenkového područí, do něhož byl znovu a znovu vtačován celý duchovní život v Rakousku. Právě z tohoto širšího společenského hlediska jeví se Hanušův význam jako důležitý.

V druhém oddílu svazku nacházíme ukázky z Hanušova díla, sestavené do tematických celků a volené tak, aby obsáhly všechny klíčové fáze Hanušova vývoje. Knihu uzavírá oddíl dokumentů, důležitých zejména k objasnění Hanušova nuceného odchodu z university; mimo jiné je zde otisknuta Hanušova Obrana proti nařčení z hegelianismu, zachovaná v Hanušově pozůstalosti a poprvé otisknuta Jaromírem Loužilem ve Sborníku Národního musea r. 1964.

Dušan Jeřábek

Dionýz Ďurišín, *Z dějin a teorie literární komparatistiky* (SAV, Bratislava 1970, 403 strany)

Dionýz Ďurišín, vědecký pracovník Ústavu světových literatur a jazyků SAV v Bratislavě, přesunuje v posledních letech svůj komparatistický zájem z konkrétního výzkumu literárních vztahů slovensko-ruských (Gogol, Lermontov, Turgeněv ve slovenské literatuře) do oblasti teoretické, jak o tom svědčí jeho *Problémy literární komparatistiky* z roku 1967 i nový soubor prací *Z dějin a teorie literární komparatistiky* z roku 1970.

Třináct studií, z nichž sedm bylo již dříve publikováno v periodikách nebo prosloveno na literárněvědných konferencích, tvoří v doplněné a přepracované podobě zajímavou a pro mladou vědeckou generaci užitečnou knížku. Autor v ní rekapituje a kriticky hodnotí dosavadní výsledky komparatistického bádání doma i v zahraničí a hledá impulsy pro další výzkum.

Kniha je rozvržena do tří oddílů, z nichž první je zaměřen historicky (*Z dějin literární komparatistiky*), druhý teoreticky i metodologicky (*K teorii porovnávacího skúmania literatury*) a třetí je věnován literárněvědné problematice překladů (*Preklad z porovnávacího hľadiska*).

V historickém oddíle podává Dionýz Ďurišín vývoj slovenské komparatistiky od Šafaříka až po Bakoše a oceňuje i podíl českých vědců J. Vlčka, A. Pražáka, F. Wollmana aj. na jejím konstituování jako vědní disciplíny. Ve zvláštních studiích ukazuje ke třem pramenům, z nichž by mohla současná komparatistika čerpat podněty, a to k historické poetice N. A. Veselovského, teoretickým výbojům ruské formální školy (V. Šklovskij, J. Tynjanov, R. Jakobson, B. Ejchenbaum, V. Žirmunskij, B. Tomaševskij) a k československému strukturalismu, představovanému J. Mukařovským, F. Vodičkou na straně české a M. Bakošem, K. Rosenbaumem na straně slovenské.

Teoretický oddíl knihy zahajuje stať informativního charakteru, týkající se předmětu a cíle komparatistiky, vztahu generální literatury k literaturám národním, meziliterárních vztahů a souvislosti. V další studii konfrontuje autor dvě koncepce srovnávací literatury, a to normativní francouzskou (C. Pichois a M. Rousscau, *La littérature comparée*) a chorvatskou, inklinující ke strukturalismu (A. Flaker, *Književne poredbe*). Znovu zde promýšlí autor otázku periodizace světové, resp. evropské literatury, přijímá členění podle literárních slohů a navrhuje ještě další segmentaci podle literárních typů a druhů (např. romantismus byronský, scottovský, folklorizující atd.). Z hlediska vyšších literárních celků pokládá Ďurišín za